

TANDMEESTERS ADVERTEREN WONDEREN (1737 en 1767)

Luc Devriese

In de jaren 1600 en 1700 waren er allerhande grondreizende genezers op pad, waaronder de meest kapitaalkrachtigen betaalde advertenties publiceerden in de krantjes van de plaatsen die ze aandeden. Onder hen ‘tandmeesters’, ‘chirurgyns-dentistes’. Ze waren half vakman - half charlatan en onderscheidden zich wellicht vooral van anderen door hun durf en commercieel, zelfs theatraal talent (afb. 1). In deze bijdragen zien we welke wonderen een Brusselse en een Antwerpse tandmeester in Gent preteenderden te verrichten.

De primitieve, flinterdunne zeventiende- en achttiende-eeuwse krantjes, met titels als *Gazette van Gent*, opvolger van *Gentse Tijdingen* (beiden in diverse schrijfwijzen, waaronder... *Ghendtsche Tydinghen*), bevatten eigenlijk weinig informatie van enig belang. De artikels, steeds zonder bronvermelding overgenomen uit nauwelijks beter gestoffeerde Nederlandse of Brusselse kranten, handelden vrijwel uitsluitend in algemene, neutrale termen over internationale politieke en militaire gebeurtenissen in het buitenland.

De advertenties (‘waerschouwinghe’) daarin te vinden, zijn echter veel boeiender dan de eigenlijke inhoud. Zo zijn er de aankondigingen van verkopingen van huizen, inboedels, hofsteden, akkers en weiden. Die betroffen in de jaren 1700 ook eigendommen in stadjes en dorpen buiten Gent. Paul Huys verzamelde uit de *Gazette van Gent* hele reeksen advertenties van verkopingen in Deinze en Tielt, waarvan dankbaar gebruik gemaakt wordt door onderzoekers geïnteresseerd in plaatselijke geschiedenis. Zelf troffen we bij toeval een gedetailleerde boedelbeschrijving aan van het binnen en buiten (de hovingen!) rijk aangeklede Gouverneurshuis in het Spaans Kasteel. Die werd in 2018 door ‘De Buren van de Abdij’ gepubliceerd in het boek *Het Spaans kasteel Gent. Van dwangburcht tot woonwijk*.

Tand- en andere heelmeesters

Een tweede type advertenties was geneeskundig van aard, of pretendeerde dat te zijn. Er werd reclame gemaakt voor geneeskrachtige kruidenthee’s, ‘Selser

water’, ‘oprechte pillekens’, en remedies voor kanker, ulceraties aan de benen en zelfs voor ‘vryster siekten’. Misschien proberen we voor GT nog wel eens te achterhalen wat dat laatste zou geweest zijn.

Uit Jacob Cats (1655) *Alle de Wercken...*, J.J. Schipper, Amsterdam. Halverwege de jaren 1600 waren de spektakelgenezers nog populair. Een eeuw later, toen de heren Cirez en Carmeline hun kunsten adverteerden in de *Gazette*, was dat veel minder het geval. Buiten de reguliere geneeskunde voerden ‘gebedsgenezers’ nog lang hun spektakels op voor volle zalen goedgelovigen. Ook nu zijn ze de wereld nog niet uit. De aanhef van de lange tekst van Cats onder de afbeelding spreekt boekdelen:

*‘De man, die ghy siet voor u staen,
Liet heden om een meester gaen,
Een meester die hem metter handt,
Trock uyt den mondt een grooten tandt;
Een tant die vast ghewortelt stont,
Gelijck een boom in vetten gront.*

*En als de pijn gheleden was,
Soo greep hy noch een ronde tas,
En heeft den Meester aenghetelt,
Een goet deel van sijn beste gelt,
En dit noch al met grooten danck,
Voor nu, en al sijn leven langk.’*

In dit nummertje beperken we ons tot advertenties van tandheelmeesters (zie ook de noten achterin). Halverwege de jaren 1700 waren de spektakel verkopende genezers en steensnijders, op een enkele uitzondering na, blijkbaar op hun retour. Een eeuw vroeger kon de kapucijn pater d'Aviano de hele Vrijdagmarkt doen vollopen voor zijn zegeningen en wondere genezingen. Hiervan getuigt een reuzegroot schilderij in het STAM. De lokale chirurgijns werden alsmear beter opgeleid tot goed onderlegde vaklui, die deden wat binnen de mogelijkheden lag. Jan Palfijn is er een terecht beroemd voorbeeld van. Jammer genoeg werd zijn reputatie verstoord door gefantaseerde afbeeldingen en ontorechte toewijzingen van ontdekkingen (zie GT 2019 nr. 2).

De chirurgijns waren lokaal georganiseerd en werden enkel toegelaten tot het beroep na het slagen in meesterproeven. Ze vestigden zich in welbepaalde steden waar ze hun meesterproef deden. Als ze naar een andere stad verhuisden, moesten ze opnieuw hun kunde bewijzen, ook al waren de examinatoren, zoals in het geval van Palfijn, niet zelden minder onderlegd dan de geëxamineerde. De lokale heelmeesters hadden zelden nood aan advertenties in de krantjes. Al kon dat wel eens gebeuren dat een chirurgijn een specialisatie ontwikkelde en adverteerde. Zo maakte Judocus de Meulenaere, 'Meester Chirurgien de Stadt Ghendt, bekendt aen alle de gone die gequollen zijn met quaede ofte verrotte Tandten, stucken ofte geheele, hoe qualyck de selve te trecken mogen wesen, zal hy de selve (kan) weiren op d'aldergemackelykste ende subtielste maniere, sonder eenige pyne, gelyk (hij) tot nu toe aen verscheyde persoonen heeft gedaen.'

Misschien moesten ze wel hun 'beroep' ambuland of semi-ambuland uitoefenen, omdat ze na korte tijd riskeerden ontmaskerd te worden als bedriegers of minstens toch als onbekwaam. Ze verkozen hun diensten gedurende een paar weken aan te bieden vanuit een logementshuis in het centrum in een of andere stad en maakten hun komst bekend via bv. een plaatselijk krantje, zoals de Gazette van Gent.

Brusselaar verricht tandheelkundige wonderen in Gent

De advertenties van deze heren zijn ronduit pareltjes. Bekijken we bv. hoe de Brusselaar Cirez zich in de aflevering van 21 mei 1767 van de Gentse Gazette voorstelt. Hij was, zo laat hij afdrukken 'Chirurgyn Dentiste van Zijne KONINGLYKE HOOGHEYD den PRINS KAREL ALEXANDER Hertog van Lorreynden en Bar, etc.' Hij 'oeffent sedert 20 jaren zyne beroeping tot vergevoeringe der persoonen van 't grootste aanzien, ende hy mag tot onbetwistbare bewys zynder talenten voorstellen dat de vermaerde Universiteyt van Loven

hem dikmaels raed gevraegt heeft over opzichtelyke gevallen zyner beroeping.

In een advertentie die verscheen op 5 september is onze Chirurghyn Dentiste meer concreet. ‘Hy zuylert de Tandten, zonder de zelve eenigzins te beschadigen ende zonder de minste peyne. Hy geneest de Tandsmerten zonder de zelve uyt te nemen, ’t zy door pyn-stillende geesten (sterke dranken), brandinge, looyinge ofte oplichtinge naer verysch van zaeken. Hy trekt gemakkelyk alle Tandten, Wortels en Wortelstukken, welkers verouderde bedervinge de genezinge onmogelyk maect. Hy scheyd, vylt en maect de tanden gelykvormig. Hy geneest het verouderd Scorbut (schuurbuik: mondspruw?) in zeer korten tyd: (hij doet) het smertelyk Tandvleesch aenwassen, etc., ende (geneest) voorders alle Mondquaelen die zyn Konste zyn betreffende.

Hy herstelt looze Tandten zoo konstiglyk, dat men het niet kan merken. Deze Tandten houden haere wittigheyd en dueren even lang als de natuerelyke tandten aen dewelcke geene toevallen overkomen. En (zelfs als) men niet eenen tand meer in den Mond en had, hy kan er andere in zetten, zo wel boven als onder. Hy herstelt ook Tandten op spillen, ende looze (losse) verhemeltens aen lieden die de zelve door zekere ziekten verlooren hebben. Hy zet de waggelende Tandten vast. Hy heeft Opiaten, ’t Korael poeder, den Maluwewortel (zie noten) om den Mond altyd zuylver, wit en gezond te houden. Dit alles is op preuve: en hy vraegt geene betaeling van zyne werkinge, als naer (tenzij na) zuylvere genezinge.’

Zyne woonplaetse tot Brussel is in de Ruysbroekstrate, hooger als het Spreekhuis der Jesuiten, voorbij de Sint-Annastraete en is onderscheyden door het Wapen van Zyne Koninglyke Hoogheyd. Hy is logeert tot Gend in de groote Kroone by het Belfort, alwaer hy maer 15 daegen zal blyven.’

Antwerpen boven

Cirez was zeker de eerste en de enige niet die op die manier aan de kost kwam. In de Gazette van Gent, jaargang 1743, lezen we (letterlijk) ‘Dat in de Stadt van Ghendt gearriveert is Sr (Sieur) Carmeline, den welcken jaerlycks pensioen (wedde) is treckende binnen de Stadt van Antwerpen om syne ervarentheyd in de Tandten: ten eerste hy suylert de Tandten in de uysterste perfectie, al is ’t dat die swart of geulwe (geel) zyn, maect se wit gelyck yvoir. Hij treckt de Tandten en de Wortels sonder eenige te mankeren; helpt al de bedorve Tandten en maect Tandten, met welcke men kan eten sonder eenige pyne. (Hij) disti-

bueert een Koninglyk Water het gone doet aengroeyen het verrot Tandt-
vleesch en de loste Tandten weder vast doet worden. Die gequollen syn met het
scheurbuyck in de mondt worden in korten tijdt geholpen. Hij logeert in den
Grave van Eggermont by S. Nicolaes Kercke, alwaer hy maer 10 daegen en
sal verblyven, waer naer een ieder hem kan reguleren.'

Geef toe dat hedendaagse ongemakken, zoals mondkapjes tegen covid 19,
toch niet te vergelijken zijn met de hierboven beschreven tandheelkundige
gruwels.

Noten

Wat Coraelpoeder precies bevat, is ons niet bekend. Het werd meestal vermeld samen met opi-
aten – denk aan de papaver slaapbollen – en elixirs. Maluwe is malve, Malva, lid van de kaas-
jeskruidfamilie. Dat werd vooral gebruikt voor aandoeningen in de keelstreek. Nog in 1918-
1919 werd het aangeprezen als remedie tegen Spaanse Griep. Wat 'koninklijk water' beteken-
de, weten we niet. Hopelijk was dat niet het extreem sterk etsende 'aqua regia' of 'koningswa-
ter', een combinatie van chloor- en salpeterzuur dat zelfs edele metalen aantast.

De graaf van Egmont (Eggermont) was een in de 18de eeuw heel bekende herberg – hotel in
het toen onherkenbaar verbouwde vroegere ambachtshuis van de Metselaars aan de hoek van
de Kromsteeg, nu Sint-Niklaasstraat. Sinds enkele jaren schittert zijn voorgevel opnieuw in zijn
vroegere glorie (zie GT 2019).

Over rondreizende tandheelkundigen aan het werk in Gent en elders, zie ook: Vlieghe, H. ,
1986. Enkele gegevens over Cirez en andere rondreizende tandartsen in Vlaanderen tijdens de
tweede helft van de 18de eeuw. In: *Biekorf*, jg. 86, p. 164-167.

Maak reclame voor GT!

*Ghendtsche Tydinghen is veel te weinig bekend.
Zelfs mensen die zich bijzonder interesseren aan onze
stad weten dikwijls niet dat dit tijdschrift bestaat...
En nochtans: voor wie een woordje wil meepraten over
de Gentse geschiedenis is GT een absolute must.*

Mond tot mond reclame is de beste publiciteit!